

MÅNEN HAR GÅTT NED...

Holon, mars.

När månen går ned över sanddynerna blir mörkret intensivt, kompakt, utan dagrar, utan skuggor, och världen blir med ens inte större än att man kan tangera dess omkrets med utsträckt hand: en begränsad värld, försänkt i mörker, ett fragment av tillvaron som kunde befinna sig var som helst, i Palestina, eller i Sverige, mörkret är likadant överallt, när det är riktigt mörkt. Sådana nätter, när månen har gått ned, vandrar små patruller bort mellan värnen, över ingen mans land, för att spränga fientliga nästen. Ljudet från explosionerna hörs mycket långt.

Sanden böljar upp mot Jaffa från söder med höga mjuka dyner där ingenting växer utom några magra buskar och glesa tuvor av torrt strävt gräs. Det är söder om Jerusalemvägen. Kring vägen och längre åt norr sträcker sig Saronas och Samariens fruktbara arealer, österut böljar Judéens slättland upp mot Hebrons stensprängda berg, åt söder kommer nya odlade bälten och sedan Negevns öken, öppna, döda vidder ända ned mot Egyptens gräns. Dynområdet sträcker sig några kilometer in från kusten, och bland dynerna, omedelbart söder om Jaffa, har två judiska samhällen växt upp: Holon,

sandstaden, och Bat Yam, "havets dotter", en kustort. Båda städerna är mycket moderna med brett planerade gator, trädgårdar, betonghus med rena ytor och rader av små villor, pastellfärgade eller vita. Det mesta av den fruktbärande jorden som täcker trädgårdarna har forslats hit, men trots omfattande planteringar har invånarna ännu inte lyckats att binda sanden, och dynerna är fortfarande levande, rörliga. Vid blåsigt väder lägger sig sanden över asfaltvägarna och bilar kör fast i denna sand som i gyttja.

När delningsgränsen drogs kring det arabiska Jaffa av kommissionen som inte hade räknat med kriget, därför att inga förnufts-skäl talade för krig, kom denna gränslinje att följa en sträckning låga kullar längs Jaffas sydsida, och de arabiska skyttar som numera beskjuter de judiska samhällena kom därigenom att erhålla taktiskt gynnsamma ställningar ovanför det judiska Holon, som de kan överblicka nästan helt och hållet. Britterna har trupper i Jaffa och sörjer för att denna gräns består: om judarna besatte dessa kullar och tvingade araberna längre bakåt, skulle polisvagnarna vara på platsen mycket snart för att återställa läget som förut. Därför undviker judarna att göra någon framryckning och inskränker sig till lokala insatser som inte förändrar fronten. Från Holon har mycket få invånare evakuerats. Hela samhället fortsätter, som alla andra judiska samhällen, att leva som vanligt, far med opansrade bussar till och från arbetet, går till butikerna, sitter i kaféerna, går på bio. Om nätterna kämpar ungdomen och stupar

några hundra meter från hemmet; de palestinska dimensionerna är små, geografiskt sett.

Vägen till Holon löper ut genom Tel Avivs förstäder, där fragment av stämningarna från Balkans judiska fattigkvarter ännu bor kvar, korsar huvudvägen till Jerusalem inom skotthåll från det oroliga Abu Kebir, dyker in bland träden kring en judisk lantbruksskola, rullar över några åkrar och kommer ut på Holons breda asfalterade gator. (Dessa gator verkar ännu överdimensionerade, jämfört med den glesa bebyggelsen, men så är det på många platser i Palestina: man bygger vägarna först och planerar på lång sikt.) En ambulansvagn står vid trottoaren, bredvid sitter en man på en bår, en sjuksköterska står lutad över honom och lägger bandage om hans fot, några förbipasserande har stannat och tittar på: mannen har nyss sårats av en kula från de arabiska kullarna, sådant händer dagligen, även här. På andra sidan av samma gata, under acacieträden, promenerar två kvinnor långsamt förbi med prydliga barnvagnar, småpratande, belysta av eftermiddagens rosafärgade dagar. Den vita ambulansen och de vita barnvagnarna bildar tillsammans en etsande tavla.

Holons kommandant är vår ciceron, en Haganah-officer, Alex. Under krigsåren tjänstgjorde han som bataljonschef vid brittiska ökenarmén, majors rang. Idag är rangen högre, men klädseln civil, Alex är elektroingenjör med arbete vid Tel Avivs kraftverk. Han kör med sin lilla Austin dagligen från Holon till Tel Aviv och åter, oftast ensam. I Holon har han sin familj, en ung hustru och en liten fyraårig

pojke, som leker med en kattunge på verandan framför den låga envåningsvillan. På verandamuren syns två färska kulhål, men Alex säger: det är likadant över hela Holon, vad begär ni, man kan inte hålla pojken inomhus hela dagarna. En fyrkant av sand framför villan, fem gånger fem meter, är trädgården, men ingenting växer där. Alex ransonerar sin tid mycket strängt: arbete på kontoret om dagarna, kommando om nätterna, bara några timmars sömn. Det blir ingen tid över för trädgården, och trädgården förblir en dröm i sanden, medan grannens rosor lutar sig över staketet.

— En annan gång, kanske . . .

Efter middagen rullar den lilla bilen vidare mot Bat Yam, mot havet. Asfaltvägen till Bat Yam är avbruten: en sträcka mellan dynerna ligger fullständigt öppen, ett hundratal meter från den arabiska linjen, och vagnen lämnar asfalten här och far rullande bakom andra dyner längs uppkörda hjulspår ända fram till Bat Yams yttersta husrader. Här möter en lång gänglig karl med strävt kraftigt ansikte, Bat Yams kommandant. Han är klädd i tweedkostym, vid bältet hänger en armépistol i brunt läderhölster, med honom är en yngling, som bär en automatpistol över axeln. Båda stiger in i bilen.

Bakom oss, inom det avspärrade området som rundas av sandvägen, ligger ett statligt nervsjukhus som en neutral holme inom ingen mans land. Den arabiska personalen försvann från sjukhuset redan när oroligheterna började, men sjukhuset fungerar som förut, därför att kroniskt nervsjuka patienter

måste få fortsatt vård. Judiska poster inom hospitalets område kan iaktta hur araberna paraderar med gevär på axeln ett stenkast ifrån dem, men ingen skjuter. Antalet patienter på hospitalet har inte ökat under dessa månader, men inom dess väggar är stämningen inte den bästa, skottväxlingen flammor ofta upp tätt intill, rullar med oroliga vågor över dynerna och sipprar in med sina ljud genom fönstren.

Skymningen faller när vagnen rullar mot den yttersta ställningen. Bat Yam är ödligare än Holon, en kurort som förut tog emot många gäster från inlandet, men som har förblivit tom denna gång, sedan stranden och hela området kom under omedelbar eld. Vid samhällets norra utkant, tätt intill Jaffagränsen, står ett bryggeri som levererar palestinskt öl till brittiska armén (buteljer med gröna etiketter: Gold Star — for His Majestys forces only). De sista hundra meterna framför bryggeriet är också öppen zon, och Alex råder oss att hålla huvudena nedböjda, han kommer att köra fort:

— Step on it . . .

Mannen från Bat Yam drar revolvern och osäkrar den med en smäll, håller den utanför fönstret, pojken med automatpistolen osäkrar också sitt vapen, vår Austin kör sjungande genom den lösa sanden som lyftes bakom den som en kometsvans. Krängande svänger bilen in på bryggeriets gård.

Från bryggeriets värn, som förstärkts med pilsnerlådor, fyllda med sand (enkla provisoriska nästen) syns de närmaste husen i Jaffa och närmaste arabiska vägsärr mycket tydligt trots skym-

ningen, de är så nära att man verkligen skulle kunna nå dem med en sten. Värnen bemannas av Haganahs civila soldater som bär sina vapen fullt öppet. Överallt inom dessa båda samhällen bäres vapnen fullt öppet numera, Alex berättar att engelsmännen sedan juldagen inte har satt sin fot här. På själva juldagen kom fyra pansarbilar från polisen och deras manskap hade en ölfest på bryggeriet. Efteråt körde vagnarna in mot Jaffa, stannade vid vägsärr och sköt med kulsprutorna några salvor till avsked mot de judiska värnen, försvann. Sedan har de varit borta, och ingen önskar dem åter. Men arméölet levereras fortfarande från bryggeriet, pansartruckar kör buteljerna över eldzonen.

Medan vi tömmer några ölflaskor på bryggeriet smäller enstaka skott utanför, från kullarna. Moshe, den långa, tweedklädde, knycker på axlarna: araberna skjuter för att visa att de håller sig vakna, säger han, förra natten var det svårare, vid pass femtonhundra patroner förbrukades från kullarna, luften var full av oväsen. Under tiden har mörkret fallit, men Alex tänder strålkastarna först när den öppna sträckan åter är passerad och vagnen har nått bakom de skyddande husen i Bat Yam och sedan bakom dynerna på återväg mot Holon.

Månen seglar upp över sandhavet och hänger där som en blank silverdaler med magisk strålgång, som kommer mänskliga skuggor att synas långt. Holons försvarslinje löper längs bebyggelsens gräns, bakom avskärmade fönster i stugorna arbetar lokala kommandon, avlösningar kommer och går. Från knutpunkterna löper förbindelsegångar

genom sanden i brutna linjer bort mellan dynerna, till blockhus och sandvärn där posterna står. Man måste böja sig ned djupt när man går mellan värnen, blåsten har under de senaste dagarna fört skyar av flygsand ned i alla gångar som med ens har blivit grunda och konturlösa. Snett ovanför, där eukalyptusträden står orörliga i det månskimrande mörkret, går den arabiska linjen. Varje ljud av våra steg drunknar i sanden.

Skotten går. Ibland, när det börjar knalla helt nära, tecknar de åt oss att stanna och krypa ihop, medan eskortsoldaterna (de är två) lutar sig framåt mot värnen och spanar framför sig genom mån-mörkret.

Inne i blockhusen är det mörkt som i en källare, man orienterar sig med händerna: en dörrpost, en steg upp genom ett takhål, säckar, bräder. Det luktar sand. Ovanför tindrar stjärnorna, långt borta kretsar lantbruksskolans strålkastare med regelbundna varv över åkrarna och träden. Mellan skotten kan det vara så tyst att man hör sanden sippra ned från värnen.

Men omedelbart bakom oss ligger samhället Holon, och längs de bortre gatorna är gatlyktorna fortfarande tända och det brinner här och där ljus i fönstren. Natten är fuktig, kylig, några av männen har ylledukar lindade om huvudet, det är en sådan kväll när ungdomar samlas på ett kafé som flugor kring ljuset. Inifrån mörkret i ett blockhus ser Holon ut som ett fredligt svenskt samhälle en mörk höstkväll, luften är densamma och de avlägsna ljusen, ett fredligt samhälle där de flesta redan

har gått till sängs, så att det blivit ödsligt på vägarna. Små standardiserade villor med blygsamma mänskliga drömmar, små trädgårdar med blommor, bortglömda leksaker, ansad jord. Männen som posterar vid värnen (man anar deras närvaro av andetagen, eller därför att månskimret i en skottglugg plötsligt skuggas av en axel eller en hjälm) har sina familjer och sina hem därborta, bara några kvarter bort, och de fortsätter att arbeta om dagarna för att hemmet inte skall gå sönder, både det lilla, envåningsvillan, och det stora, Yishuv.

Men nätterna är frontens. Ingenting kan ersätta nätter som man inte har. Detta har pågått sedan mer än tre månader. Under de första orosdagarna i december anlände en arabisk delegation till Bat Yam för att försäkra judarna om Jaffas fredsvilja: Jaffa önskade inte kriget, sade man, skotten sköts av utsocknes krigare. Men sådana röster tystnade snart, nedtystades, kriget blev krig. Nätterna stals från invånarna i Bat Yam och Holon och ingenting kan ersätta dem, det går vidare på nervkraften, därför att det måste.

Måste det? Men vilka andra alternativ har dessa män annat än att offra sina krafter, sina nätter, annat än att stå där? Även om de uppgav det yttersta, sin hemlängtan som inte bara är deras egen utan generationers och miljoners egendom, om de offrade detta skålpund kött skuret ur eget bröst, vad skulle återstå för dem? Om de underkastade sig, nedlade vapnen, ödelade värnen, vad vore det? Att underkasta sig dem som har konstruerat detta krig, att öppna hemmets dörrar för en angripare

som inte har resurser att kontrollera sig själv. Vilka krafter skulle sedan värna den judiska minoriteten i ett arabiskt Palestina, dominerat av män som har gjort judemorden till sitt mål?

Holons frontkommando är beläget i en liten byggnad, gömd bakom en sandås. Några träbord, en brits, några kartor, bredvid en provisorisk förbandsplats i ett vitkalkat rum, utanför i förstugan en kaffekokare. Några män, några kvinnor. Klockan är långt över midnatt. För två timmar sedan sade Alex:

— När månen har gått ned kommer vi att spränga ett av deras nästen.

Operationen är begränsad, en rutinsak, mera en övning. Några ungdomar från Holon har avslutat en veckolång kurs i sprängtjänst och infiltrering, de kommer att prövas i natt. Uppgiften är: att forcera sandbältet mellan linjerna under mörker, genom den egna taggtråden, genom de arabiska spärrarna, uppnå ett arabiskt blockhus, tränga in, placera sprängämnet, tända stubinen, återvända utan strid.

Timmarna går, månen kryper mot horisonten som en gammal madam till kyrkan, allt simmar i ett svagt silverdis. Vid stabsbordet sitter Kasperle med Haganahs stickade luva på huvudet, grön armétröja, bälte och koppel över tröjan. Hans ansikte med den väldiga hökliknande näsan liknar en överdriven banal karikatyr av ett judeansikte. Det är ett sådant ansikte som man skulle skratta åt i Stockholm och kasta sten på i Berlin. Men det är inte judenäsan man ser, utan judeögonen, de stora milda ögonen fyllda av vemod och oro, innerliga

ögon. Han småpratar, småskrattar, bjuder på kaffe. Tiden går långsamt, månen hänger över träden. Klockan blir ett, halv två. Röster hörs från förstugan, dörren går upp, Kasperle säger:

— Släck cigaretterna!

Fem ungdomar kommer in, två av dem bär stora, bastanta segeldukspåsar, som de varsamt placerar vid väggen. Ringar av stubin hänger ned från påsarna. Rekryterna är adertonåringar, alla bär overalls av khakityg, automatpistoler, slidknivar. En ordonnans delar ut handgranater, Kasperle instruerar, hänger på sig sin Parabellum, drar åt bältet; han kommer att följa dem så långt han kan, utan att lämna avsnittet. Det syns på de oroliga ögonen att han ängslas för pojkarna som skall ut för första gången. Men gruppleddaren är som en filbunke, en palmach med många sådana uppdrag bakom sig.

Alex kommer. Han bär denna gång en tjock militärkappa som på något sätt förändrar honom, avlägsnar honom. Pojkarna repeterar instruktionen, prövar knivarna mot bordsskivan, hoppar på stället för att kontrollera att ingenting skramlar. Två spänner påsarna med trotyl på ryggen. Alla går ut.

Månen är borta. Natten är nermörk, gruppen uppslukas fullständigt så snart den lämnar ljuskretsen utanför dörren. En fullständig tystnad råder, man hör inte deras steg, inte ett ljud.

Efter en paus vandrar jag med några andra åter genom löpgravarna och över öppna sandfält mot de yttre värnen, uppnår ett blockhus, klättrar uppför en osynlig stege upp till övervåningen, stannar un-

der det låga taket intill en skottglugg, väntar. Mörkret där inne är så intensivt att man svagt anar skottgluggens konturer mot det fria mörkret utanför. Långt borta fortsätter den avlägsna strålkastaren sin kretsgång. Urtavlan på mitt armbandsur lyser blekt blått. Visarna kryper fram.

Bakom oss, genom ett fönsterhål, skymtar åter samhällets gatljus, och stämningen av en svensk villastad blir så påträngande, att man väntar sig höra ett dragspel från en dansbana mellan träden och röster från några ungdomar som cyklar förbi på vägen. Helt nära skymtade nyss, när vi vandrade genom sanden, några levande ljus bakom fördragna gardiner i ett fönster. Även här bor människor, och de samlas vid radion för att höra nyheter om kriget, men kriget står utanför dörren. I mörkret försvinner avstånden, och det raggiga kriget tycks krypa fram mot Anderssons stuga i Ängby och stanna på tröskeln. Andersson tar bössan från väggen och förbannar kriget. Men när man griper med handen i mörkret, får man sand mellan fingrarna.

En halvtimme går, sedan börjar det smattra från kullen, där träden nyss stått belysta av månen, andra skott svarar, ilande gnistor flyger genom luften. Från Holon öppnas avledande eld, automatvapnen ropar, under oss knallar gång på gång ett gevär som ger dånande ekon innanför muren. Sedan kommer en paus, och explosionen. Ett sekundsabbt sken slår in genom skottgluggarna och belyser ansiktena på flera män, som också spanar ut genom skottgluggarna och som man för en sekund sedan inte visste om. Sedan störtar det skälvande mörkret

åter in över fronten, men tystnaden är borta, nu smattrar det från alla håll, och eldflugorna börjar åter sin gång genom mörkret, vapnen jagar sina stackaton genom luften, bubblar länge och tynar långsamt bort, flammor åter upp och dör . . .

En timme har gått, fem kvart . . . Någon ropar dämpat nedifrån, jag klättrar utför stegen och skymtar Kasperles satta figur mycket svagt, traskar efter honom genom mörkret, längs den redan bekanta löpgraven. Det gnäller emellanåt över våra huvuden, andra skuggor ansluter sig, ingen säger något. På frontkommandot står spränggruppen åter samlad, dammig. Sedan de rapporterat och allting är över reser sig Alex och nickar åt mig. Hans Austin står inte långt borta. Vi återvänder från mörkret till de upplysta gatorna, genom sandpölar-na mot den rosafärgade kubiska villan, som har kulhål på sin veranda. Det börjar smälla igen där borta, och skotten hörs som om de var överallt. Klockan är snart fyra på morgonen.

Natt efter natt.